

Johannes Mälkönen

*VIIMEISELLÄ
RAJALLA*

Rajalla on rajan ilot, mutta myös rajan surut
ja raskaimmat rajan kirot.

Tämä kirja kertoo rajasta, josta on
sattuvasti sanottu "Tässä Eurooppa loppuu ja
Aasia alkaa".

Vapaussoturien Huoltosäätiö · Tampere

ISBN 951-99417-1-1

Oy Länsi-Suomi, Rauma 1982

Lukijalle

Tässä kirjassani kerron pääasiassa omista elämäkokemuksistani. Mukana on myös asiaa, joka jollain tavalla vain sivuaa minua.

Kirjassani kerrotaan Suomen kansan vapaudenkaipuusta. Aihetta valotetaan lähinnä karjalaisesta näkökulmasta, sillä olen karjalainen, Karjalan kannaksella syntynyt ja siellä parhaat vuoteni viettänyt. Vapaudenkaipuu on aina ollut ominaista juuri Karjalan heimolle, itäisen rajamme etuvartiolle. Käsittelen aihetta karjalaisten lahjoitusmaatalonpoikien ajoista lähtien.

Omaakohtaisia kokemuksia voin kertoa Vapaussodasta, johon osallistuin Valkoisen Armeijan joukoissa. Taistelin Karjalan rintamalla. Talvisodan ajan palvelin panssarijunassa. Jatkosotaankin osallistuin ja haavoituin Syvärillä.

Elämäntyöni olen tehnyt rautateiden palveluksessa. Palveluspaikkani on ollut mm. Rajajoki. Rajajoella olin kahteen otteeseen, heti Vapaussodan jälkeen ja uudelleen 1930-luvulla. Talvisota katkaisi toisen kauteni Rajajoella.

Rautateillä sain kokea paljon. Olin saattamassa mm. Paasikiveä ja Tanneria rauhanneuvotteluihin. Jatkosodan aikana olin konduktöörinä Äänislinnassa. 1950-luvulla oli konduktöörinä junassa, joka oli Suomessa vierailleiden Bulganinin ja Hrustsevin käytössä. Olin mukana rauhanajan tuhoisimmassa rautatieonnettomuudessa, Kuurilan junaturmassa.

Kaikki kertomani perustuu tositapahtumiin. Henkilöiden nimet ovat aitoja. Keksittyjä nimiä ei kirjassani ole.

Olen pannut muistoni paperille 86-vuotissyntymäpäiväkseni. Mitään muistiinpanoja ei minulla ole ollut. Nyt oli mielestäni korkea aika tallentaa muistoni.

Tampereella toukokuussa 1981

Tekijä

Taustaa karjalaiselle vapaudenkaipuulle

Vapaudenkaipuu on kautta historian kuulunut osana karjalaisen talonpojan elämään. Polttavan kuumana vapaudenkaipuu tunnettiin aikana, jolloin osa karjalaisista talonpojista oli joutunut lähes orjan asemaan venäläisten suurmaanomistajien tiloilla. Käsite tunnetaan historiassa lahjoitusmaatalonpojan nimellä. Tilanteeseen ajaututtiin, kun Venäjän keisarit lahjoittivat Karjalan Kannaksen maatiloja venäläisille ylimyksille palkkioina mm. sotilaallisista ansioista. Lahjoitustiloilla ei talonpojalla ollut juurikaan ihmisarvoa. Ei ole täysin väärin puhua orjanasemasta, sillä niin alas suomalainen talonpoika silloin painettiin turpeeseen. Lahjoitusmaa-aika kesti toista sataa vuotta. Tuona aikana karjalaisen talonpojan kestävyys joutui kovalle koetukselle. Toisinaan sattui, että kesken viljankorjuun nousivat talonpojat kapinaan säälimättömiä herrojaan vastaan. Kapinat vain pahensivat tilannetta entisestään. Onnettomuus seurasi toistaan. Lahjoitusmaa-ajan aikoja on vaikea ymmärtää. Ymmärtääksemme tilanteen olisi meidän nyt – lainatakseni Aleksanteri Aavan juhlarunoa, jonka hän kirjoitti lahjoitusmaatalonpoikien muistomerkin paljastusjuhlaan 26. 11. 1936 – itse

– *yksiruutuisesta ikkunasta
kasakan koputus kuultava
kiskottomilla kärryillä ajettava
naisemme voutien häväistävänä nähtävä,
lain turvatta elettävä
olisi kuin kasvi kiven raossa
hujeloisena huojumassa
odottamassa sitä armeliasta tulijaa*

*kuka veitsellään parantaisi
kitumisen tuskan.*

Osoittaakseen kunnioitustaan lahjoitusmaatalonpoikien kärsimyksille pystytti vapaussodan käynyt karjalainen sukupolvi muistomerkit Pyhäjärvelle, Metsäpirttiin, Valkjärven kirkolle sekä Sakkolan Petäjävedelle. Muistomerkit oli rakennettu kivistä, mitkä oli koottu pelloilta, joita lahjoitusmaatalonpojat aikanaan viljelivät. Näistä kivistä Aleksanteri Aava sanoo

*– joiden jokaisessa pyältymässä
näkyä isävainajan jalkajälki
emon kyynel
sekä sisarten ja veljien
näkemättömän vapauden kaipaus.*

Usein sanotaan, että Suomen historia on verellä kirjoitettua kärsimysten historiaa. Kärsimykset ja lakkaamattomat sodat kasvattivat etenkin rajaseudun asukkaista sitkeän, rohkean ja vaaroja pelkäämättömän kansan, joka kautta aikojen on joutunut ensimmäisenä ottamaan vastaan idästä tulevat iskut. Muualta apuun tulleiden veljien ja sisarten kanssa nousi rajan kansa ensimmäisenä sille tielle, joka johti Suomen idän ikeen alta itsenäisyyteen.

Itsenäinen vapaa Suomi kangasteli jo varhain karjalaisten mielisä. Vuosisatamme alkuun tullessa oltiin valmiit jopa aseelliseen toimintaan vapauden hankkimisessa. Hyvänä esimerkkinä tällaisesta on mainittava eräs aseellinen järjestö, jonka tarkoituksena oli sotataitojen opettaminen jäsenilleen. Järjestö oli vuonna 1901 perustettu Viipurin koulupoikien aktivistinen taistelujärjestö. Järjestön päämääränä oli Suomen irrottaminen Venäjästä.

Järjestön perustaja oli Etelä-Karjalassa laajalti tunnettu silloinen koulupoika, sittemmin Aunuksen retkellä sankarikuoleman saanut jääkärikapteeni Toivo Kuisma. Hän oli syntynyt ja kasvanut Oravakydön kylässä, joka silloin kuului Antreaan, mutta myöhemmin Vuokselaan. Toivo Kuisma kävi koulua Viipurissa. Kuusitoistavuotiaana hän perusti eräiden tovereittensa kanssa järjestön, jolle antoi nimen 'Veljesliitto'. Liiton jäsenet lupautuivat valan vannomalla taistelemaan Suomen itsenäisyyden puolesta vaikka sankarikuolemaan saakka.

Perustajajäseniä oli vain neljä. Vähäisestä alusta liittoa ruvettiin vähitellen kasvattamaan hitaasti ja harkiten, sillä kaikessa oli toimit-

tava salaa ja erittäin varovaisesti. Koulupoika toisensa jälkeen liittyi veljesjärjestöön ja vannoi valansa. Aluksi jäseniksi otettiin vain Kuisman oman koulun, Viipurin Reaalilyseon oppilaita, mutta myöhemmin pääsi jäseniksi myös muita Viipurin koulupoikia.

Samaaikaaisesti Toivo Kuisman kanssa luotiin Viipurissa myös toinen taistelujärjestö, jonka päämääränä oli itsenäinen Suomi. Asialla olivat ruotsinkieliset koululaiset. Toivo Kuisman luoma järjestö ja ruotsalaisten omalla tahollaan kokoama veljeskunta sulautuivat varsin pian yhdeksi järjestöksi ja kun Voimaliitto aloitti toimintansa vuonna 1906, liittyi Viipurin koulupoikien järjestö siihen alaosastoksi.

Voimaliiton toimesta ja Konni Zilliacuksen johdolla hankittiin maahamme aseita. Näin kulkeutui aseita myös Viipurin koulupojille ja he saivat käyttöönsä mm. puukoteloilla varustettuja Mauser-pistooleja.

Mausereillaan koulupojat voivat aloittaa ampumarjoittelun. Harjoitukset pidettiin yleensä Tammissuon puolella, mutta jonkun kerran myös suuremmalla joukolla Hevossaassa, Ykspään hovin luona. Paitsi ampumista harjoittelivat pojat myös erilaisia marssitaitoja ja suksiliikkeitä. Oppikirja oli eräs Voimaliiton toimittama ja julkaisema harjoitusopas.

Kaikkiaan kuului Viipurin koulupoikien järjestöön 55–60 jäsentä. He jakautuivat kouluittain neljään osastoon. Eräät koulupojista levittivät itsenäisyystaistelun aatetta loma-aikoinaan myös maaseudulle, kotipaikkakunnilleen. Perustettiinpa eräille paikoille vähäisiä taisteluryhmiäkin. Aate levisi hyvään maaperään, sillä suuri osa tämän järjestön jäsenistä osallistui myöhemmin suoraviivaiseen aktiiviseen toimintaan vapaan isänmaan hyväksi. Viipurin koulupoikien taistelujärjestön jäseniä oli mukana jääkäriliikkeessä, vapausodan valmisteluissa ja luonnollisesti myös itse vapausodassa.

Etelä-Karjalassa syntyi routavuosien aikana toinen mainittava taistelujärjestö, Karjalan Kansanmahti. Se syntyi vallankumouksellisen työväestön ja aktivistisen taistelujärjestön sulautuessa yhteen syksyllä 1905. Tällöin oli molempien järjestöjen edustajia koolla Viipurissa ja yhteisymmärryksessä päätettiin ottaa käyttöön komealta kalskahtava nimi. Nimen takana oli räisäläläinen talonpoika, tunnettu aktivisti Matti Läheniemi.

Kansanmahdilla ei ollut ylipäällikköä. Asioiden johdossa oli Vii-

purissa toimiva keskustoimikunta, johon kuuluivat viipurilaiset tuomarit Victor Furuhjelm ja Otto Åkesson, työmiehet Nestori Valavaara ja Juho Oikkonen sekä maaseudun edustajana Matti Läheniemi. Sen suurimmillaan ollessa kuului Kansanmahtiin kaikkiaan noin 2 500 miestä. Lukumäärä ei ole aivan tarkka, sillä kirjoitettuja luetteleja ei ole säilynyt, mutta muistitietojen mukaan lukumäärä oli pikemmin yli kuin alle 2 500.

Aseita oli Kansanmahdilla jokunen kivääri kutakin maaseutuosaan kohti. Aseita saatiin lähetyksestä, joka Konni Zilliacuksen toimesta tuotiin maahan syksyllä 1905 John Grafton -nimisellä laivalla. Zilliacus oli järjestänyt suurenmoisen aseoston, jonka rahoittajina olivat japanilaiset. Japanihan oli tähän aikaan sodassa Venäjää vastaan ja epäilemättä oli Japanin edun mukaista koettaa tukea aseellista kansannousua Venäjällä ja Suomessa. Zilliacus saikin tehdyksi asekaupan ja edellämäinitun laivan piti tuoda Suomeen 15 500 kivääriä ja kaksi ja puoli miljoonaa patruunaa. Suurin osa näistä oli tarkoitettu vietäväksi Venäjän vallankumouksellisille Suomen kautta. Kun laiva oli purkanut osan lastiaan Pohjanmaan rannikolle se lähti merelle viedäkseen jäljellä olevat aseet toiseen paikkaan, mutta ajoi karille. Kun sitä ei voitu pelastaa, täytyi se tuhota räjäyttämällä.

Tämän laivan tuomia niin sanottuja Grafton-kiväärejä levitettiin sitten ympäri maamme seuduille, missä taistelujärjestöjä oli olemassa. Niin sai aseita Kansanmahtikin. Ampumarajoituksia pidettiin sikäli kuin vähäiset patruunamäärät antoivat myöten.

Vallankumouksellisena järjestönä Kansanmahti omaksui venäläisiltä aatetovereiltaan taistelutapoja ja terroritekoja, jotka oli tarkoitettu kostotoimenpiteiksi valtiollisen sarron johdosta ja peloitukseksi venäläisille vallanpitäjille. Eräät Kansanmahdin ryhmäkunnat ryhtyivät tämän varjolla tekemään yksityisluontoisia ryöstömurhia liukuen siten suoranaisten rikollisuuden tielle. Tällaista tapahtui vuoden 1906 vaiheilla eräissä paikoin Etelä-Karjalaa.

On syytä erikoisesti korostaa, että Kansanmahdin johto ei näitä tekoja hyväksynyt eikä itse järjestöä sellaisenaan voi niistä syyttää. Ne johtivat kuitenkin eräisiin selkkauksiin Kansanmahdin keskus-toimikunnassa ja lopulta saivat koko järjestön hajoamaan.

Jo aikaisemmin oli järjestössä tapahtunut osittaista hajoamista, kun vuoden 1905 suurlakon aikoina alettiin perustaa punakaarteja,

joiden tarkoituksena oli yhteiskunnallisen vallankumouksen ajaminen.

Punakaarti muodostettiin Viipuriinkin ja tämän punakaartin yhteyteen pääsi pesiytymään myös anarkistisia aineksia, jotka Viipurissa alkoivat toimeenpanna ryöstömurhia.

Osa työväen miehistä pysyi kuitenkin Kansanmahdin riveissä liittymättä punakaarteihin, joten vuoden 1905 lopulla ja 1906 alkupuoliskolla Viipurissa toimi rinnan kaksi aseellista järjestöä. Maaseudulla olivat näiden järjestöjen rajat kokolailla epäselvät, niin että kaikki taistelujärjestöjen jäsenet tuskin itsekään lienevät olleet selvillä siitä, mikä heidän kaartinsa oikeastaan oli.

Vuonna 1906 aloitti toimintansa Voimaliitto. Voimaliitolle perustettiin muutamia paikallisia osastoja Etelä-Karjalaan, joskaan sen toiminta täällä ei ehtinyt tulla läheskään niin voimakkaaksi, kuin Kansanmahdin toiminta oli ollut.

Voimaliitto erosi aikaisemmista aktivistisen vastustuspuolueen ja vallankumouksellisen työväen taistelujärjestöissä siinä, että se ei toiminut yhteistyössä Venäjän vallankumouksellisten kanssa eikä myöskään hyväksynyt terroristisia tekoja. Se oli puhtaasti kansallinen maanpuolustusjärjestö, joten sitä voimme pitää suojeluskuntien aatteellisena edeltäjänä. Nimellisesti oli Voimaliitto voimistelujärjestö, jonka tarkoituksena oli kohottaa kansan ruumiillista kuntoa, mutta itse asiassa voimisteluharjoitusten varjolla tahdottiin kansaa valmentaa aseelliseen toimintaan.

Viipurilainen koulupoikajärjestö liittyi kuten edellä kerrottiin alaosastoksi Voimaliittoon.

Voimaliitto yritti hankkia lisää aseita maahan. Menestys vain jäi kovin laihaksi. Ruotsista saatiin ostaa 2 500 kivääriä, mutta niistä joutui viranomaisten käsiin peräti 800.

Toimintaa vaikeutti vielä se, että santarmit alkoivat vainota liiton miehiä, jonka vuoksi monin paikoin oli pakko panna kiväärit piiloon, mistä ne vasta Suomen vapaussodan puhjetessa kaivettiin esiin.

Liiton toiminta jäi hyvin lyhytaikaiseksi. Liitto perustettiin vuoden 1906 alussa ja saman vuoden lopulla määräsi senaatti sen lakauttavaksi. Liiton johtomiehiä vastaan nostettiin oikeusjuttu. Tätä oikeudenkäyntiä pitketettiin sitten monta vuotta, niin että väliin ennättivät tulla maailmansodan tapahtumat. Asia lienee lopuksi "pai-

nettu villaisella”.

Voimaliitto kuuluu tärkeänä renkaana siihen tekojen ja tapausten ketjuun, joka johti Suomen täydelliseen itsenäisyyteen. Voimaliiton jäsenistä useimmat jatkoivat työtään jääkäri liikkeen päivinä ja sitten mieskohtaisesti olivat vapaussodassa mukana toteuttamassa liittonsa varsinaista suurta tarkoitusta.